СЪД НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
TRIBUNAL DE JUSTICIA DE LA UNIÓN EUROPEA
SOUDNÍ DVŮR EVROPSKÉ UNIE
DEN EUROPÆISKE UNIONS DOMSTOL
GERICHTSHOF DER EUROPÄISCHEN UNION
EUROOPA LIIDU KOHUS
ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ
COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION
COUR DE JUSTICE DE L'UNION EUROPÉENNE
CÚIRT BHREITHIÚNAIS AN AONTAIS EORPAIGH
SUD EUROPSKE UNIJE
CORTE DI GIUSTIZIA DELL'UNIONE EUROPEA
EIROPAS SAVIENĪBAS TIESA
EUROPOS SĄJUNGOS TEISINGUMO TEISMAS
AZ EURÓPAI UNIÓ BÍRÓSÁGA
IL-QORTI TAL-ĠUSTIZZJA TAL-UNJONI EWROPEA
HOF VAN JUSTITIE VAN DE EUROPESE UNIE
TRYBUNAŁ SPRAWIEDLIWOŚCI UNII EUROPEJSKIEJ
TRIBUNAL DE JUSTIÇA DA UNIÃO EUROPEIA
CURTEA DE JUSTIȚIE A UNIUNII EUROPENE
SÚDNY DVOR EURÓPSKEJ ÚNIE
SODIŠČE EVROPSKE UNIJE
EUROOPAN UNIONIN TUOMIOISTUIN
EUROPEISKA UNIONENS DOMSTOL
LUXEMBOURG

# PRESUDA SUDA

15. prosinca 1995.[*]

„Slobodno kretanje radnika – Pravila tržišnog natjecanja koja se primjenjuju na poduzetnike – Profesionalni nogometaši – Sportska pravila o transferu igrača koja obvezuju novi klub da plati naknadu starom − Ograničenje broja igrača, državljana drugih država članica, koje se smije uvrstiti u momčad“

U predmetu C-415/93,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku koji je podnio Cour d'appel (FR) (Belgija), presudom od 1. listopada 1993., koju je Sud zaprimio 6. listopada 1993., u postupcima između

**Union royale belge des sociétés de football association ASBL**

i

**Jean-Marca Bosmana**,

između

**Royal club liégeois SA**

i

**Jean-Marca Bosmana**

**SA d'économie mixte sportive de l'union sportive du littoral de Dunkerque**

**Union royale belge des sociétés de football association ASBL**

**Unije europskih nogometnih saveza (UEFA)**

i između

**Unije europskih nogometnih saveza (UEFA)**

[*] Jezik postupka: francuski.

i

**Jean-Marca Bosmana**

u prisutnosti:

**Union nationale des footballeurs professionnels (UNFP)**,

i

**Vereniging van contractsspelers**,

SUD,

u sastavu: G. C. Rodríguez Iglesias, predsjednik, C. N. Kakouris, D. A. O. Edward i G. Hirsch, predsjednici vijeća, G. F. Mancini (izvjestitelj), J. C. Moitinho de Almeida, P. J. G. Kapteyn, C. Gulmann, J. L. Murray, P. Jann i H. Ragnemalm, suci,

nezavisni odvjetnik: C. O. Lenz,

tajnici: R. Grass, tajnik, i D. Louterman-Hubeau, glavna administratorica,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 20. lipnja 1995.,

uzimajući u obzir podnesena očitovanja:

- za Union Royale Belge des Sociétés de Football Association ASBL, G. Vandersanden i J.-P. Hordies, odvjetnici, članovi odvjetničke komore u Bruxellesu i R. Rasir i F. Moïses, odvjetnici, članovi odvjetničke komore u Liègeu,

- za Uniju europskih nogometnih saveza (UEFA), I. S. Forrester, *QC*,

- za Jean-Marca Bosmana, L. Misson, J.-L. Dupont, M.-A. Lucas i M. Franchimont, odvjetnici, članovi odvjetničke komore u Liègeu,

- za francusku vladu, H. Duchène, tajnik za vanjske poslove u upravi za pravne poslove Ministarstva vanjskih poslova, i C. de Salins, zamjenik direktora u istoj upravi,

- za talijansku vladu, prof. L. Ferrari Bravo, voditelj pravne službe Ministarstva vanjskih poslova, uz asistenciju D. Del Gaiza, *avvocato dello Stato*,

- za Komisiju Europskih zajednica, F. E. González Díaz, iz pravne službe Komisije, G. de Bergues, nacionalni službenik stavljen na raspolaganje pravnoj službi Komisije, i Th. Margellos, odvjetnik, član odvjetničke komore u Ateni,

nakon saslušanja prijedloga odluke nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 20. rujna 1995.,

donosi sljedeću

**Presudu**

1 Presudom od 1. listopada 1993., koju je Sud zaprimio 6. listopada 1993., Cour d'appel u Liègeu je, na temelju članka 177. Ugovora o EEZ-u, postavio prethodna pitanja glede tumačenja članaka 48., 85. i 86. istog ugovora.

2 Ta su pitanja postavljena u sklopu različitih postupaka između: (i) Union Royale Belge des Sociétés de Football Association ASBL (u daljnjem tekstu: URBSFA) i Jean-Marca Bosmana; (ii) Royal Club Liégois SA (u daljnjem tekstu: RCL) i Jean-Marca Bosmana, SA d'Économie Mixte Sportive de l'Union Sportive du Littoral de Dunkerque (u daljnjem tekstu: US Dunkerque), URBSFA-e i Unije europskih nogometnih saveza (UEFA-e) (u daljnjem tekstu: UEFA); i (iii) UEFA-e i Jean-Marca Bosmana.

**Organizacijska pravila nogometa**

3 Udruženi sport nogomet, poznatiji kao „nogomet“, profesionalni ili amaterski, prakticira se kao organizirani sport u klubovima koji su, u svakoj državi članici, udruženi u nacionalna udruženja, odnosno saveze. Jedino u Velikoj Britaniji postoji nekoliko nacionalnih saveza, konkretno četiri, nadležnih za Englesku, Wales, Škotsku i Sjevernu Irsku. URBSFA je belgijski nacionalni savez. O nacionalnim savezima ovisni su drugi sekundarni ili podređeni savezi, odgovorni za organizaciju nogometa u određenim sektorima ili u određenim regijama. Savezi organiziraju nacionalna prvenstva, podijeljena u više liga ovisno o sportskoj vrijednosti klubova koji u njima sudjeluju.

4 Nacionalni savezi članovi su Međunarodne federacije nogometnih saveza (u daljnjem tekstu: FIFA), pravne osobe švicarskog prava, koja organizira nogomet na svjetskoj razini. FIFA je podijeljena na kontinentalne konfederacije, čiji propisi podliježu odobrenju FIFA-e. Konfederacija nadležna za Europu je UEFA, također pravna osoba švicarskog prava. Njezine su članice nacionalni savezi oko pedeset država, uključujući nacionalne saveze država članica koji su se, u skladu sa statutima UEFA-e, obvezali poštivati njezine statute, propise i odluke.

5 Svaka nogometna utakmica organizirana pod okriljem nacionalnog saveza mora se igrati između dva kluba člana tog saveza ili članova sekundarnih ili podređenih saveza. Momčad svakog kluba čine igrači registrirani za taj klub od strane nacionalnog saveza. Svaki profesionalni igrač mora biti registriran kao takav pri

svom nacionalnom savezu i prijavljen kao sadašnji ili bivši zaposlenik određenog kluba.

**Pravila koja se odnose na transfere**

6 U skladu sa saveznim pravilnikom URBSFA-e iz 1983., koji se primjenjivao u vrijeme nastanka činjenica u glavnom postupku, treba razlikovati tri odnosa: udruživanje, koje povezuje igrača s nacionalnim savezom, članstvo, koje ga povezuje s klubom, i registraciju, koja je nužan uvjet da bi igrač mogao sudjelovati na službenim natjecanjima. Transfer se definira kao transakcija kojom igrač koji je član mijenja klub. U slučaju privremenog transfera igrač ostaje član svog kluba, no registriran je za drugi klub.

7 Na temelju istog pravilnika, svi ugovori profesionalnih igrača, čije je trajanje između jedne i pet godina, istječu 30. lipnja. Prije isteka ugovora, a najkasnije do 26. travnja, klub mora ponuditi igraču novi ugovor; u slučaju da to ne učini, igrač se za potrebe transfera smatra amaterom te se zbog toga na njega odnose druge odredbe pravilnika. Igrač može prihvatiti ili odbiti takav prijedlog.

8 Ako ga odbije, igrač se uvrštava na popis igrača koji mogu, između 1. i 31. svibnja, biti predmetom tzv. „prisilnog“ transfera, to jest transfera bez sporazuma s dosadašnjim klubom, ali uz uvjet da novi klub tom klubu plati naknadu za „trening“, koja se izračunava množenjem igračevog godišnjeg bruto dohotka s koeficijentom između 14 i 2, ovisno o starosti igrača.

9 Dana 1. lipnja počinje razdoblje „slobodnih“ transfera, koji se obavljaju na temelju sporazuma dvaju klubova i igrača, osobito glede iznosa naknade za transfer koju novi klub mora platiti starom, pod prijetnjom sankcija u slučaju neplaćanja, koje mogu uključivati i brisanje novog kluba zbog dugovanja.

10 Ako ne dođe do transfera, igračev klub mora mu ponuditi novi ugovor za jednu sezonu, pod istim uvjetima koji su mu bili ponuđeni prije 26. travnja. Ako igrač odbije ugovor, klub ga ima pravo do 1. kolovoza suspendirati, u suprotnom će se igrač ponovno klasificirati kao amater. Igrač koji i dalje odbija potpisati ugovore koje mu je ponudio njegov klub može ostvariti transfer kao amater, bez pristanka svog kluba, nakon dvije godine neigranja.

11 Pravilnici UEFA-e i FIFA-e ne primjenjuju se na igrače neposredno, nego su sadržani u pravilnicima nacionalnih saveza koji jedini imaju ovlast primjenjivati ih i uređivati odnose između klubova i igrača.

12 UEFA, URBSFA i RCL tvrdili su pred nacionalnim sudom da su odredbe, koje su se u vrijeme nastanka činjenica primjenjivale za transfere između klubova iz različitih država članica ili klubova koji pripadaju različitim nacionalnim savezima unutar iste države članice, sadržane u dokumentu pod naslovom „Načela

suradnje između saveza-članova UEFA-e i njihovih klubova“, koji je 24. svibnja 1990. odobrio Izvršni odbor UEFA-e i koji je na snazi od 1. srpnja 1990.

13 Taj dokument propisuje da igrač po isteku ugovora može sklopiti novi ugovor s klubom koji sam izabere. Taj klub mora o tome bez odgode obavijestiti stari klub koji zatim o tome obavještava nacionalni savez koji je dužan izdati međunarodni certifikat o transferu. Međutim, stari klub ima pravo na naknadu za razvoj ili trening od novog kluba, iznos koje će, u slučaju neslaganja, odrediti povjerenstvo ustrojeno u okviru UEFA-e, uz uporabu tablice koeficijenata u rasponu od 12 do 1, ovisno o igračevoj dobi, koji se množe s njegovim bruto prihodom što ga je ostvario u protekloj godini, a maksimalno s 5.000.000 CHF.

14 U dokumentu se navodi da poslovni odnosi između dvaju klubova glede naknade za razvoj ili trening nisu utjecali na aktivnost igrača, koji može nesmetano igrati za svoj novi klub. Međutim, ako novi klub ne plati bez odgode naknadu starom klubu, Nadzorna i disciplinska komisija UEFA-e odlučit će o tom pitanju i o svojoj odluci obavijestiti nacionalni savez, koji također može izreći kaznu klubu dužniku.

15 Sud koji je uputio zahtjev smatra da, u predmetu u glavnim postupcima, URBSFA i RCL nisu primijenili pravilnik UEFA-e, već pravilnik FIFA-e.

16 Taj je pravilnik u relevantno vrijeme predviđao, među ostalim, da profesionalni igrač ne može napustiti nacionalni savez čiji je član dok je god vezan ugovorom i propisima svojeg kluba i svojeg nacionalnog saveza, ma koliko strogi oni bili. Međunarodni transfer mogao se obaviti tek nakon što je nacionalni savez izdao certifikat o transferu, kojim potvrđuje da su podmirene sve financijske obveze, uključujući i možebitnu naknadu za transfer.

17 Nakon datuma nastanka činjenica predmeta u glavnom postupku UEFA je počela pregovore s Komisijom Europskih zajednica. U travnju 1991. UEFA se, među ostalim, obvezala da će se u sve ugovore s profesionalnim igračima uključiti klauzule koje će tim igračima omogućavati da po isteku ugovora sklope novi ugovor s klubom po svom izboru i da odmah počnu igrati za taj klub. Odredbe su u tom smislu unesene u „Načela suradnje između saveza članova UEFA-e i njihovih klubova“, koja su usvojena u prosincu 1991. te su stupila na snagu 1. srpnja 1992.

18 FIFA je u travnju 1991. također usvojila novi pravilnik koji uređuje status i transfere nogometaša. Taj dokument, kako je izmijenjen u prosincu 1991. i prosincu 1993., predviđa da igrač može sklopiti ugovor s novim klubom ako je ugovor koji ga veže za njegov klub istekao, ako je raskinut ili će isteći u sljedećih šest mjeseci.

19 Posebna pravila propisana su za „neamaterske“ igrače, koji su definirani kao igrači koji su za svoje sudjelovanje u nogometu ili za djelatnost koja je u vezi s

nogometom primili naknadu koja nadilazi iznos troškova nastalih u obavljanju te djelatnosti, osim ako su ponovno stekli status amatera.

20 U slučaju transfera neamaterskog igrača ili igrača koji postane neamater unutar tri godine od transfera, stari klub ima pravo na naknadu za razvoj ili trening, o čijem se iznosu klubovi trebaju sporazumjeti. U slučaju izostanka sporazuma, o sporu odlučuje FIFA ili nadležna konfederacija.

21 Ta pravila dopunjena su pravilnikom UEFA-e, pod nazivom „o utvrđivanju naknade za transfer“, koji je usvojen lipnju 1993. te je stupio na snagu 1. kolovoza 1993., a koji je zamijenio „Načela suradnje između nacionalnih saveza-članova UEFA-e i njihovih klubova“ iz 1991. Taj novi pravilnik zadržava načelo da poslovni odnosi između dva kluba nemaju nikakav utjecaj na sportsku djelatnost igrača, koji može nesmetano igrati za klub s kojim je sklopio novi ugovor. Pored toga, on predviđa da, u slučaju izostanka sporazuma između predmetnih klubova, nadležna komisija UEFA-e odredi iznos naknade za razvoj i trening. Za neamaterske igrače taj se iznos izračunava na temelju bruto dohotka igrača u zadnjih dvanaest mjeseci ili fiksnog godišnjeg dohotka koji je zajamčen novim ugovorom, uvećanog za 20 % za igrače koji su najmanje dva puta igrali za seniorsku nacionalnu reprezentaciju svoje zemlje, te pomnoženog s koeficijentom između 12 i 0, ovisno o starosti igrača.

22 Iz dokumenata koje je UEFA podnijela Sudu proizlazi da propisi koji su na snazi u drugim državama članicama također sadržavaju odredbe koje obvezuju novi klub, u slučaju transfera igrača između dvaju klubova iz istog nacionalnog saveza, da starom klubu plati naknadu za transfer, razvoj i trening, pod uvjetima koje te odredbe sadržavaju.

23 U Španjolskoj i Francuskoj se takva naknada može zahtijevati samo u slučaju kada je igrač koji prelazi u drugi klub mlađi od 25 godina ili je njegov stari klub taj s kojim je potpisao svoj prvi profesionalni ugovor. U Grčkoj, ako novi klub ne duguje izričito nikakvu naknadu, ugovorom između kluba i igrača može njegov odlazak iz kluba biti uvjetovan plaćanjem određenog iznosa koji, prema UEFA-i, zapravo najčešće plaća novi klub.

24 Pravila koja se na to primjenjuju mogu, ovisno o slučaju, proizlaziti iz nacionalnog zakonodavstva, pravilnika nacionalnih nogometnih saveza ili kolektivnih ugovora.

**Klauzule državljanstva**

25 Od šezdesetih godina nadalje mnogi su nacionalni nogometni savezi usvojili pravila kojima se ograničava mogućnost zapošljavanja ili nastupanja u utakmicama igrača sa stranim državljanstvom (u daljnjem tekstu: klauzule državljanstva). U svrhu primjene tih klauzula, državljanstvo je definirano u

odnosu na mogućnost za igrača da bude pozvan igrati za nacionalnu momčad ili reprezentaciju.

26 UEFA se 1978. godine obvezala g. Davignonu, članu Komisije Europskih zajednica, da će, s jedne strane, ukinuti ograničenja broja ugovora koje svaki klub može sklopiti s igračima iz drugih država članica i da će, s druge strane, odrediti da dva takva igrača mogu sudjelovati u svakoj utakmici, s tim da se to ograničenje ne primjenjuje na igrače koji su u državi članici o kojoj je riječ nastanjeni dulje od pet godina.

27 UEFA je 1991., nakon novih razgovora s g. Bangemannom, potpredsjednikom Komisije, usvojila tzv. pravilo „3 + 2“, koje nacionalnim savezima dopušta mogućnost da ograniče na tri broj stranih igrača koje klub može prijaviti za nastup na utakmici prve lige svojih nacionalnih prvenstava, plus dva igrača koja su u neprekinutom razdoblju od pet godina igrala u državi nacionalnog saveza o kojem je riječ, od čega tri godine u mlađim kategorijama. Ovo ograničenje primjenjuje se jednako na utakmice klubova koje organizira UEFA.

## Činjenice glavnih postupaka

28 J.-M. Bosman, profesionalni nogometaš s belgijskim državljanstvom, bio je od 1988. zaposlen u RCL-u, belgijskom prvoligaškom klubu, na temelju ugovora koji je isticao 30. lipnja 1990., a koji mu je osiguravao prosječnu mjesečnu plaću od 120.000 BEF, uključeno s premijama.

29 RCL je J.-M. Bosmanu 21. travnja 1990. ponudio novi ugovor za jednu sezonu, smanjivši mu plaću na 30.000 BEF, što je minimum koji predviđa pravilnik URBSFA-e. J.-M. Bosman je odbio potpisati taj ugovor te je bio stavljen na transfernu listu. Naknada za razvoj određena je, u skladu s navedenim pravilnikom, u iznosu od 11.743.000 BEF.

30 Budući da nijedan klub nije pokazao interes za prisilni transfer, J.-M. Bosman stupio je u kontakt s francuskim drugoligaškim klubom Dunkerque, koji ga je zaposlio za mjesečnu plaću od oko 100.000 BEF i premiju za potpisivanje ugovora od oko 900.000 BEF.

31 RCL i Dunkerque sklopili su 27. srpnja 1990. ugovor o privremenom transferu J.-M. Bosmana za razdoblje od jedne godine, uz naknadu od 1.200.000 BEF koju Dunkerque mora platiti RCL-u pošto Fédération Française de Football (u daljnjem tekstu: FFF) dobije od URBSFA-e certifikat o transferu. Tim je ugovorom Dunkerqueu dana, među ostalim, neopoziva mogućnost konačnog transfera igrača za iznos od 4.800.000 BEF.

32 Oba ugovora, između Dunkerquea i RCL-a, s jedne strane, i između Dunkerquea i J.-M. Bosmana, s druge strane, bila su sklopljena pod suspenzivnim uvjetom,

prema kojem URBSFA mora FFF-u dostaviti certifikat o transferu prije prve utakmice sezone, koja se trebala održati 2. kolovoza 1990.

33 Budući da je RCL imao dvojbe glede solventnosti Dunkerquea, nije zahtijevao od URBSFA-e da dostavi FFF-u navedeni certifikat. Iz tog razloga nijedan od ugovora nije počeo proizvoditi učinke. RCL je 31. srpnja 1990. još i suspendirao J.-M. Bosmana, onemogućivši mu tako da igra tijekom cijele sezone.

34 J.-M. Bosman je 8. kolovoza 1990. podnio tužbu protiv RCL-a pred Tribunal de première instance u Liègeu. Istovremeno je podnio zahtjev za privremenu pravnu zaštitu, kojim zahtijeva od suda, kao prvo, da sud naloži RCL-u i URBSFA-i da mu plaćaju predujam od 100.000 BEF mjesečno dok god ne pronađe novog poslodavca; kao drugo, da tuženicima zabrani onemogućavati njegovo zapošljavanje, osobito zahtijevanjem plaćanja novčanog iznosa; i kao treće, da postavi Sudu prethodno pitanje.

35 Rješenjem od 9. studenoga 1990. sudac postupka privremene pravne zaštite naložio je RCL-u i URBSFA-i da plate J.-M. Bosmanu predujam od 30.000 BEF mjesečno i zabranio im da onemogućuju zapošljavanje J.-M. Bosmana. Pored toga, postavio je Sudu prethodno pitanje (predmet C-340/90) o tumačenju članka 48. Ugovora u svezi s pravilima koja uređuju transfere profesionalnih igrača (u daljnjem tekstu: pravila transfera).

36 J.-M. Bosmana je u međuvremenu, u listopadu 1990., zaposlio francuski drugoligaški klub Saint-Quentin pod suspenzivnim uvjetom da se usvoji njegov zahtjev za privremenu pravnu zaštitu. Njegov je ugovor, međutim, raskinut na kraju prve sezone. J.-M. Bosman je u veljači 1992. potpisao novi ugovor s francuskim klubom Saint-Denis de la Réunion, koji je također bio raskinut. Nakon traženja novih ponuda u Belgiji i Francuskoj, J.-M. Bosmana je konačno zaposlio Olympic de Charleroi, belgijski trećeligaški klub.

37 Prema mišljenju suda koji je uputio zahtjev, ozbiljne i neproturječne pretpostavke podupiru mišljenje da su J.-M. Bosmana, unatoč „slobodnom“ statusu koji je stekao rješenjem u postupku privremene pravne zaštite, bojkotirali svi europski klubovi koji su ga bili mogli zaposliti.

38 Cour d'appel u Liègeu je 28. svibnja 1991. preinačio rješenje Tribunal de première instance u Liègeu u postupku privremene pravne zaštite, u dijelu u kojem se ono odnosilo na prethodno pitanje postavljeno sudu. Međutim, potvrdio je rješenje u dijelu u kojem se RCL-u i URBSFA-i nalaže plaćanje mjesečnog predujma i u kojem RCL i URBSFA moraju staviti J.-M. Bosmana na raspolaganje svakom klubu zainteresiranom za njegove usluge bez potraživanja naknade. Rješenjem od 19. lipnja 1991., predmet C-340/90 brisan je iz upisnika Suda.

39 URBSFA, koja, za razliku od postupka privremene pravne zaštite, u tužbi pred Tribunal de première instance nije bila navedena kao stranka, 3. lipnja 1991. dobrovoljno je intervenirala u tu parnicu. J.-M. Bosman je podneskom od 20.

kolovoza 1991. predložio stupanje UEFA-e kao intervenijenta u parnicu koju je vodio protiv RCL-a i URBSFA-e te izravno protiv nje podnio tužbu zbog njezine odgovornosti pri donošenju pravila zbog kojih je pretrpio štetu. RCL je 5. prosinca 1991. pozvao Dunkerque da stupi u parnicu kako bi se zaštitio od svake kazne koja bi mu mogla biti izrečena. Dana 15. listopada i 27. prosinca 1991. francuski profesionalni sindikat Union Nationale des Footballeurs Professionnels (u daljnjem tekstu: UNFP) i pravna osoba nizozemskog prava Vereniging van Contractspelers (u daljnjem tekstu: VVCS) dobrovoljno su intervenirali u parnicu.

40 U novim zahtjevima, podnesenima 9. travnja 1992., J.-M. Bosman je izmijenio svoj prvotni zahtjev protiv RCL-a, podnio novu preventivnu tužbu protiv URBSFA-e i razradio svoj zahtjev protiv UEFA-e. U tim je postupcima zahtijevao da se pravila koja se odnose na transfere i klauzule državljanstva proglase neprimjenjivima u odnosu na njega i da mu RCL, URBSFA i UEFA, zbog njihovog pogrešnog postupanja prilikom njegovog neuspješnog transfera u Dunkerque, moraju isplatiti, s jedne strane, iznos od 11.368.350 BEF, na ime naknade štete koju je pretrpio u razdoblju između 1. kolovoza 1990. do kraja svoje karijere i, s druge strane, iznos od 11.743.000 BEF, na ime izmakle dobiti od početka njegove karijere, zbog primjene pravila koja se odnose na transfere. Pored toga, zahtijevao je da se postavi prethodno pitanje Sudu.

41 Presudom od 11. lipnja 1992. Tribunal de première instance u Liègeu proglasio se nadležnim odlučivati o predmetnim tužbama. Utvrdio je, među ostalim, da su dopušteni zahtjevi J.-M. Bosmana protiv RCL-a, URBSFA i UEFA-e kojima zahtijeva osobito da se pravila koja se odnose na transfere i klauzule državljanstva proglase neprimjenjivima i da se sankcionira ponašanje tih triju organizacija. S druge strane, navedeni sud odbio je zahtjev RCL-a za stupanje Dunkerquea kao intervenijenta u parnicu jer nije bio predložen nijedan dokaz o nepravilnosti u njegovom ispunjavanju obveza. Naposljetku, taj je sud, utvrdivši da ispitivanje J.-M. Bosmanovih zahtjeva prema UEFA-i i URBSFA-i uključuje pitanje usklađenosti pravila koja se odnose na transfere s Ugovorom, postavio Sudu pitanje glede tumačenja članaka 48., 85. i 86. Ugovora (predmet C-269/92).

42 URBSFA, RCL i UEFA podnijeli su žalbe protiv te odluke. S obzirom na suspenzivni učinak tih žalbi, postupak pred Sudom je prekinut. Rješenjem od 8. prosinca 1993. predmet C-269/92 konačno je izbrisan nakon donošenja nove presude Cour d'appel u Liègeu, na kojoj se temelji ovaj postupak.

43 Protiv UNFP-a i VVCS-a, koji nisu ponovno intervenirali u žalbi, nije bila podnesena žalba.

44 U presudi u kojoj je postavio prethodno pitanje, Cour d'appel u Liègeu potvrdio je pobijanu presudu utvrdivši da je Tribunal de première instance u Liègeu nadležan, da su tužbe dopuštene i da je ispitivanje Bosmanovih zahtjeva protiv UEFA-e i URBSFA-e uključivalo ispitivanje zakonitosti pravila koja se odnose na transfere. Pored toga, ocijenio je da je ispitivanje zakonitosti klauzula državljanstva bilo

nužno, s obzirom na to da je zahtjev J.-M. Bosmana u tom pogledu bio utemeljen na članku 18. belgijskog pravosudnog zakonika, koji dopušta tužbe „radi sprječavanja povrede ozbiljno ugroženog prava“ i da je J.-M. Bosman podnio različite objektivne dokaze koji upućuju na to da će šteta od koje strahuje, a ta je da će mu klauzule državljanstva ugroziti karijeru, doista i nastati.

45 Sud koji je podnio zahtjev je, među ostalim, ocijenio da bi članak 48. Ugovora mogao, kao i članak 30., zabranjivati ne samo diskriminaciju, nego i nediskriminatorne prepreke slobodnom kretanju radnika, ako se one ne mogu opravdati nužnim zahtjevima.

46 Glede članka 85. Ugovora, ocijenio je da pravilnici FIFA-e, UEFA-e i URBSFA-e mogu predstavljati odluke udruženja poduzetnika kojima klubovi ograničavaju međusobnu konkurenciju pri angažiranju igrača. Kao prvo, naknade za transfer obeshrabrujuće su i imaju za učinak snižavanje plaća profesionalnih sportaša. Nadalje, klauzule državljanstva zabranjuju korištenje usluga stranih igrača iznad određene kvote. Naposljetku, ograničavanje mobilnosti igrača osobito utječe na trgovinu između država članica.

47 Nadalje, Cour d'appel smatra da URBSFA, odnosno nogometni klubovi skupno, imaju prevladavajući položaj u smislu članka 86. Ugovora, pri čemu ograničenja tržišnog natjecanja iz članka 85. mogu predstavljati zlouporabe zabranjene člankom 86.

48 Cour d'appel je odbio prijedloge UEFA-e da postavi pitanje Sudu bi li odgovor na postavljeno pitanje o transferima bio drugačiji kad bi propisi dopuštali igraču da nesmetano igra za svoj novi klub, čak i ako taj klub nije platio naknadu za transfer starom klubu. Cour d'appel je glede toga posebno istaknuo da, zbog prijetnje strogim kaznama za klubove koji ne plate naknadu za transfer, mogućnost igrača da igra za novi klub ostaje ovisna o poslovnim odnosima između klubova

49 S obzirom na gore navedeno, Cour d'appel u Liègeu odlučio je prekinuti postupak i zatražiti od Suda da se u prethodnom postupku izjasni o sljedećim pitanjima:

„Treba li članke 48., 85. i 86. Ugovora iz Rima od 25. ožujka 1957. tumačiti tako da:

– zabranjuju nogometnom klubu da zahtijeva i primi iznos novca kada jednog od njegovih igrača, kojem je istekao ugovor, zaposli novi klub;

– zabranjuju nacionalnim i međunarodnim sportskim savezima ili federacijama da u svojim propisima sadržavaju odredbe kojima se stranim igračima, građanima Europske zajednice, ograničava pristup natjecanjima koje oni organiziraju?“

50 URBSFA je 3. lipnja 1994. podnijela žalbu u kasacijskom postupku protiv presude Cour d'appel i predložila donošenje zajedničke presude za RCL, UEFA-u

i Dunkerque. Dopisom od 6. listopada 1994. procureur général (glavni državni odvjetnik) pred Cour de cassation de Belgique obavijestio je Sud da u predmetnom slučaju žalba nema suspenzivni učinak.

51 Presudom od 30. ožujka 1995. Cour de cassation odbio je žalbu i utvrdio da je stoga prijedlog za donošenje zajedničke presude bespredmetan. Cour de cassation dostavio je Sudu primjerak te presude.

**Zahtjev za izvođenje dokaza**

52 Pismom podnesenim tajništvu Suda 16. studenoga 1995. UEFA je podnijela zahtjev Sudu da, u skladu s člankom 60. Poslovnika, odredi izvođenje dokaza s ciljem stjecanja potpunijih informacija o ulozi naknada za transfere u financiranju malih ili srednje velikih nogometnih klubova, o mehanizmima raspodjele prihoda unutar postojećih nogometnih struktura, kao i o postojanju ili nepostojanju alternativnih mehanizama u slučaju prestanka postojanja sustava naknada za transfere.

53 Nakon što je ponovno saslušao nezavisnog odvjetnika, Sud je utvrdio da taj zahtjev treba odbiti. Naime, taj je zahtjev podnesen u trenutku kad je, sukladno članku 59. stavku 2. Poslovnika, usmeni postupak bio zaključen. Iz sudske prakse Suda (vidjeti presudu od 16. lipnja 1971., Prelle/Komisija, 77/70, *Recueil*, str. 561., t. 7.) proizlazi da se takvom zahtjevu može udovoljiti samo ako se odnosi na odlučujuće činjenice i ako ih zainteresirana stranka nije mogla iznijeti prije zaključenja usmenog postupka.

54 U tom je slučaju dovoljno utvrditi da je UEFA mogla podnijeti svoj zahtjev prije zaključenja usmenog postupka. Osim toga, pitanje može li se cilj održavanja financijske i sportske ravnoteže, i posebno osiguravanja financiranja malih klubova, postići drugim sredstvima, kao što su preraspodjela jednog dijela prihoda od nogometa, postavio je posebno J.-M. Bosman u svom pisanom očitovanju.

**Nadležnost Suda za odlučivanje o prethodnim pitanjima**

55 URBSFA, UEFA, neke vlade koje su podnijele očitovanja i, tijekom pisanog postupka, Komisija osporavale su iz različitih razloga nadležnost Suda za odlučivanje o svim ili nekim prethodnim pitanjima koja je uputio nacionalni sud.

56 Kao prvo, UEFA i URBSFA su tvrdile da su glavni postupci postupovna sredstva namijenjena tome da se Sud u prethodnom postupku izjasni o pitanjima koja objektivno nisu potrebna za rješavanje predmeta. Naime, pravilnik UEFA-e nije se primjenjivao prilikom neuspjelog transfera J.-M. Bosmana u Dunkerque, a osim toga, da se i primjenjivao, taj transfer ne bi podlijegao naknadi za transfer pa bi se dakle bio mogao ostvariti. Stoga tumačenje prava Zajednice, koje je zatražio nacionalni sud, nema nikakve veze sa stvarnošću ili predmetom glavnih postupaka

i, u skladu s ustaljenom sudskom praksom, Sud nije nadležan odlučivati o postavljenim pitanjima.

57 Kao drugo, URBSFA, UEFA, danska, francuska i talijanska vlada, kao i Komisija u svojem pisanom očitovanju, tvrdile su da pitanja koja se odnose na klauzule državljanstva nemaju veze sa sporovima koji se odnose isključivo na primjenu pravila o transferima. Naime, prepreke razvoju njegove karijere koje su, prema mišljenju J.-M. Bosmana, nastale kao posljedica tih klauzula, samo su hipotetske i ne opravdavaju to da Sud u svezi s tim donosi prethodnu odluku o tumačenju Ugovora.

58 Kao treće, URBSFA i UEFA su na raspravi istaknule da, u skladu s presudom Cour de cassation od 30. ožujka 1995., Cour d'appel u Liègeu nije prihvatio kao dopuštene zahtjeve J.-M. Bosmana da se klauzule državljanstva iz URBSFA-e proglase neprimjenjivima na njega. U tim okolnostima, glavni postupak ne odnosi se na primjenu klauzula državljanstva i Sud ne bi trebao odlučivati o s tim u svezi postavljenim pitanjima. Francuska se vlada pridružila tome zaključku, no pod uvjetom da se provjeri opseg presude Cour de cassation.

59 Glede toga treba podsjetiti da u je, okviru suradnje između Suda i nacionalnih sudova, uređene člankom 177. Ugovora, isključivo u nadležnosti nacionalnog suda, pred kojim se spor rješava i koji ima dužnost donijeti presudu, na temelju činjenica spora utvrditi potrebu za prethodnom odlukom koja će mu pomoći u donošenju presude, kao i relevantnost pitanja koja upućuje Sudu. Posljedično, u slučaju kada se pitanja koja je uputio nacionalni sud odnose na tumačenje prava Zajednice, Sud je u načelu obvezan donijeti odluku (vidjeti, osobito, presudu od 5. listopada 1995., Aprile, C-125/94, *Recueil*, str. I-2919., t. 16. i 17.).

60 Usprkos tome, Sud je ocijenio da mora, kako bi utvrdio je li nadležan, ispitati uvjete u kojima mu je nacionalni sud uputio predmet. Naime, duh suradnje koji mora prevladati u postupku donošenja prethodne odluke, podrazumijeva da nacionalni sud, sa svoje strane, mora uzeti u obzir funkciju povjerenu Sudu, a to je pridonositi sudovanju u državama članicama, a ne davati savjetodavna mišljenja o općim ili hipotetičkim pitanjima (vidjeti, osobito, presudu od 16. srpnja 1992., Meilicke, C-83/91, *Recueil*, str. I-4871., t. 25.).

61 Sud je zbog toga utvrdio da ne može odlučivati o prethodnom pitanju koje je uputio nacionalni sud ako je očito da tumačenje ili ocjena valjanosti pravila Zajednice koje je zatražio nacionalni sud nemaju nikakve veze sa stvarnošću ili predmetom glavnog postupka (vidjeti, osobito, presudu od 26. listopada 1995., Furlanis constuzioni generali, C-143/94, *Recueil*, str. I-3653., t. 12.), ili ako je problem hipotetičke prirode i Sud ne raspolaže činjeničnim ili pravnim elementima nužnim za davanje svrsishodnog odgovora na upućena mu pitanja (vidjeti, osobito, gore navedenu presudu Meilicke, t. 32.).

62 U ovom predmetu treba najprije napomenuti da glavni postupci, uzeti u cjelini, nemaju hipotetički karakter i da je nacionalni sud iznio precizno Sudu njihov činjenični i pravni okvir, kao i razloge zbog kojih je ocijenio da mu je za donošenje presude nužna prethodna odluka Suda o postavljenim pitanjima.

63 Nadalje, iako se pravilnik UEFA-e, kao što tvrde URBSFA i UEFA, nije primjenjivao prilikom neuspjelog transfera J.-M. Bosmana u Dunkerque, on je svejedno bio predmet preventivnih tužbi J.-M. Bosmana protiv URBSFA-e i UEFA-e (vidjeti t. 40. ove presude) te bi sud koji je uputio zahtjev mogao koristiti tumačenje Suda o usklađenosti s pravom Zajednice sustava transfera koji uređuje pravilnik UEFA-e.

64 Glede pitanja koja se odnose na klauzule državljanstva, čini se da su pitanja postavljena s tim u svezi u okviru glavnog postupka proglašena dopuštenima na temelju nacionalne postupovne odredbe koja dopušta podnošenje tužbe, čak i deklaratorne, s ciljem prevencije ozbiljno ugroženog prava. Kao što proizlazi iz njegove presude, sud koji je uputio zahtjev utvrdio je da je primjena klauzula državljanstva mogla stvarno ugroziti karijeru J.-M. Bosmana tako da što mu je mogla smanjiti mogućnosti da ga klub iz druge države članice zaposli ili uvrsti u natjecanje. Taj je sud zaključio da Bosmanovi zahtjevi da se klauzule državljanstva proglase neprimjenjivima na njega ispunjavaju zahtjeve te odredbe.

65 Sud u okviru tog postupka ne može osporavati tu ocjenu. Iako je točno da tužbe u glavnom postupku imaju deklaratorni karakter i da se, s obzirom na to da im je cilj prevencija opasnosti od kršenja prava, moraju nužno temeljiti na pretpostavkama koje su po svojoj prirodi nesigurne, one su svejedno dopuštene na temelju nacionalnog prava, kako ga tumači sud koji je uputio zahtjev. U tim uvjetima, pitanja koja je postavio taj sud objektivno su potrebna u svrhu rješavanja sporova koji su pravilno podneseni pred tim sudom.

66 Naposljetku, iz presude Cour de cassation od 30. ožujka 1995. ne proizlazi da klauzule državljanstva nemaju veze s glavnim postupcima. Cour de cassation je samo utvrdio da se žalba URBSFA-e protiv presude suda koji je uputio zahtjev temelji na njenom pogrešnom tumačenju. URBSFA je u svojoj žalbi, u stvari, zahtijevala da navedeni sud utvrdi dopuštenim zahtjev J.-M. Bosmana da se klauzule državljanstva iz njezinih pravilnika proglase neprimjenjivima na njega. Iz presude Cour de cassation proizlazi da je, prema navodima Cour d'appel, cilj Bosmanovog zahtjeva bio spriječiti ugrožavanje njegove karijere, do kojeg ne bi moglo doći primjenom klauzula državljanstva iz pravilnika URBSFA-e, koje se odnose na igrače koji nisu belgijski državljani, nego primjenom sličnih klauzula iz pravilnikâ UEFA-e i drugih nacionalnih saveza članova te konfederacije, koji bi se mogli odnositi na njega kao na igrača s belgijskim državljanstvom.

67 Iz gore navedenoga proizlazi da je Sud nadležan za donošenje prethodne odluke u svezi s pitanjima koja je postavio Cour d'appel u Liègeu.

**Tumačenje članka 48. Ugovora glede pravila koja se odnose na transfere**

68 U svojem prvom pitanju, sud koji je uputio zahtjev u bitnom pita protivi li se članak 48. Ugovora primjeni pravila sportskih udruženja, sukladno kojima profesionalnog nogometaša, državljanina jedne države članice, po isteku ugovora s jednim klubom, klub iz druge države članice može zaposliti samo ako starom klubu plati naknadu za transfer, trening ili razvoj.

Primjena članka 48. na pravila sportskih udruženja

69 S tim u svezi, treba najprije ispitati određene argumente iznesene glede primjene navedene odredbe na pravila sportskih udruženja.

70 URBSFA je navela da se samo veliki europski klubovi mogu smatrati poduzećima, dok klubovi kao RCL obavljaju tek zanemarivu gospodarsku djelatnost. Pored toga, pitanje koje je postavio nacionalni sud u svezi s pravilima koja se odnose na transfere ne odnosi se na radne odnose između igrača i klubova, nego na poslovne odnose između klubova, kao i na posljedice slobode udruživanja u sportske federacije. Članak 48. Ugovora stoga se ne može primjenjivati u slučaju poput ovoga u glavnom postupku.

71 UEFA je, među ostalim, tvrdila da su tijela Zajednice uvijek poštovala autonomiju sporta, da je iznimno teško razlučiti ekonomske i sportske aspekte nogometa i da bi odluka Suda o položaju profesionalnih sportaša mogla dovesti u pitanje organizaciju nogometa u cjelini. Dakle, čak i ako se članak 48. Ugovora treba primjenjivati na profesionalne igrače, zbog specifičnosti sporta neophodna je određena fleksibilnost.

72 Njemačka je vlada najprije naglasila da, u većini slučajeva, sport poput nogometa nema karakter gospodarske djelatnosti. Utvrdila je, nadalje, da sport općenito ima sličnosti s kulturom te je podsjetila da, na temelju članka 128. stavka 1. Ugovora o EZ-u, Zajednica mora poštovati nacionalnu i regionalnu kulturnu raznolikost država članica. Naposljetku, pozvala se na slobodu udruživanja i autonomiju koju po nacionalnom pravu uživaju sportske federacije, te zaključila da, na temelju načela supsidijarnosti, uzetog kao općeg načela, intervencija tijela javne vlasti, a osobito Zajednice na tom području mora biti ograničena samo na najnužnije slučajeve.

73 Kao odgovor na te argumente, treba podsjetiti da, uzimajući u obzir ciljeve Zajednice, sport podliježe pravu Zajednice u mjeri u kojoj predstavlja gospodarsku djelatnost u smislu članka 2. Ugovora (vidjeti presudu od 12. prosinca 1974., Walrave, 36/74, *Recueil*, str. 1405., t. 4.). To se odnosi na djelatnost profesionalih ili poluprofesionalnih nogometaša, jer oni obavljaju djelatnost na osnovi zaposlenja ili pružaju usluge uz naknadu (vidjeti presudu od 14. lipnja 1976., Donà, 13/76, *Recueil*, str. 1333., t. 12.).

74 U svakom slučaju, treba također istaknuti da, u svrhu primjene odredaba Zajednice o slobodnom kretanju radnika nije nužno da poslodavac ima svojstvo poduzeća. Jedini potreban element je postojanje radnog odnosa ili volje za uspostavljanje takvog odnosa.

75 Primjena članka 48. Ugovora nije isključena zbog činjenice da pravila koja se odnose na transfere reguliraju poslovne odnose između klubova, a ne odnose između klubova i igrača. Dakle, činjenica da su klubovi poslodavci obvezni plaćati naknade prilikom zapošljavanja igrača iz drugog kluba utječe na mogućnosti igrača da nađu zaposlenje, kao i na uvjete pod kojima se to zaposlenje nudi.

76 Glede teškoća u razlučivanju gospodarskih i sportskih aspekata nogometa, Sud je utvrdio, u gore navedenoj presudi Donà, točkama 14. i 15., da odredbe Zajednice o slobodnom kretanju osoba i usluga nisu u suprotnosti s pravilima ili praksama utemeljenima na neekonomskim razlozima, koji se odnose na poseban karakter i prirodu pojedinih utakmica. Sud je, međutim, naglasio da takvo ograničenje područja primjene predmetnih odredaba mora ostati ograničeno na svoj pravi cilj. Stoga se na nj nije moguće pozivati da bi se iz područja primjene Ugovora isključila čitava sportska djelatnost.

77 Glede možebitnih posljedica ove presude na organizaciju nogometa u cjelini, iz ustaljene sudske prakse proizlazi da, iako praktične posljedice svake sudske odluke treba pažljivo razmotriti, to se ne može činiti u mjeri koja bi mogla umanjiti objektivni karakter prava i ugroziti njegovu primjenu radi mogućih posljedica sudske odluke. U najboljem slučaju, takve bi se posljedice mogle uzeti u obzir prilikom odlučivanja treba li, u iznimnim okolnostima, vremenski ograničiti učinke presude (vidjeti, osobito, presudu od 16. srpnja 1992., Legros i dr., C-163/90, *Recueil*, str. I-4625., t. 30.).

78 Argument koji se temelji na navodnoj sličnosti između sporta i kulture ne može se prihvatiti, jer se pitanje koje je postavio nacionalni sud ne odnosi na uvjete izvršavanja nadležnosti Zajednice ograničenog opsega, kao što su nadležnosti zasnovane na članku 128. stavku 1., nego na opseg slobode kretanja radnika, koji je zajamčen člankom 48. i predstavlja temeljnu slobodu u sustavu Zajednice (vidjeti, osobito, presudu od 31. ožujka 1993., Kraus, C-19/92, *Recueil*, str. I-1663., t. 16.).

79 Glede argumenata koji se temelje na slobodi udruživanja, treba priznati da je načelo, sadržano u članku 11. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, a koje proizlazi iz ustavnih tradicija zajedničkih državama članicama, jedno od temeljnih ljudskih prava koja su, prema ustaljenoj sudskoj praksi Suda, potvrđenoj u preambuli Jedinstvenog europskog akta i članka F stavka 2. Ugovora o Europskoj uniji, zaštićena u pravnom poretku Zajednice.

80 Međutim, ne može se smatrati da su pravila sportskih udruženja, na koja se poziva nacionalni sud, nužna da bi se tim udruženjima, klubovima ili njihovim igračima osiguralo izvršavanje te slobode, niti da su neizbježna posljedica tog izvršavanja.

81 Naposljetku, načelo supsidijarnosti, kako ga tumači njemačka vlada, dakle, da intervencija tijela javnih vlasti, a osobito tijela Zajednice, na tom području mora biti ograničena samo na najnužnije slučajeve, ne može imati za posljedicu da autonomija koju imaju privatna udruženja za donošenje sportskih pravila ograničava izvršavanje prava koja Ugovor daje pojedincima

82 Nakon što su odbijeni prigovori koji se odnose na primjenu članka 48. Ugovora na sportske djelatnosti kao što su djelatnosti profesionalnih nogometaša, važno je napomenuti da, kao što je Sud presudio u gore navedenoj presudi Walrave, točki 17., ovaj članak ne uređuje samo djelovanje tijela javne vlasti, nego se proteže i na pravila druge naravi kojima se kolektivno uređuje plaćeno zaposlenje.

83 Sud je zauzeo stajalište da bi ukidanje prepreka slobodnom kretanju osoba između država članica bilo ugroženo ako bi se ukidanje barijera državnog porijekla moglo neutralizirati preprekama koje proizlaze iz izvršavanja pravne autonomije od strane udruženja ili organizacija koje nisu osobe javnog prava (vidjeti gore navedenu presudu Walrave, t. 18.).

84 Pored toga, ocijenio je da su uvjeti rada uređeni, u različitim državama članicama, katkad putem zakonodavnih ili regulatornih odredaba, a katkad konvencijama i drugim aktima koje sklapaju ili usvajaju osobe privatnog prava. Stoga bi primjena članka 48., ako bi njegov predmet bio ograničen na akte tijela javne vlasti, mogla dovesti do nejednakosti (vidjeti gore navedenu presudu Walrave, t. 19.). Ova je opasnost još očitija u slučaju poput onog u glavnom postupku, jer su, kao što je istaknuto u točki 24. ove presude, pravila koja se odnose na transfere donijeli subjekti koji su različiti, odnosno na načine koji se razlikuju u pojedinim državama članicama.

85 UEFA prigovara da takvo tumačenje čini članak 48. Ugovora restriktivnijim za pojedince nego za države članice, koje se jedine mogu pozivati na ograničenja opravdana razlozima javnog poretka, javne sigurnosti i javnog zdravlja.

86 Ovaj argument temelji se na pogrešnoj pretpostavci. Ništa u biti ne sprječava da se pojedinci pozivaju na ograničenja opravdana razlozima javnog poretka, javne sigurnosti i javnog zdravlja. Javna ili privatna priroda predmetnih propisa nema nikakav utjecaj na opseg ili sadržaj navedenih opravdanja.

87 Stoga treba utvrditi da se članak 48. Ugovora primjenjuje na pravila sportskih udruženja kao što su URBSFA, FIFA ili UEFA, koja utvrđuju uvjete pod kojima profesionalni sportaši obavljaju djelatnost na osnovi zaposlenja.

**Je li situacija, koju opisuje nacionalni sud, isključivo unutarnje prirode**

88 UEFA smatra da se postupci koji su u tijeku pred nacionalnim sudom odnose na čisto unutarnju situaciju belgijske države, koja je izvan opsega primjene članka 48. Ugovora. U stvari, oni se odnose na belgijskog igrača čiji je transfer propao zbog ponašanja belgijskog kluba i belgijskog saveza.

89 Dakako, iz ustaljene sudske prakse (vidjeti, osobito, presudu od 28. ožujka 1979., Saunders, 175/78, *Recueil*, str. 1129., t. 11.; presudu od 28. lipnja 1984., Moser, 180/83, *Recueil*, str. 2539., t. 15.; presudu od 28. siječnja 1992., Steen, C-332/90, *Recueil*, str. I-341., t. 9., i gore navedenu presudu Kraus, t. 15.) proizlazi da se odredbe Ugovora o slobodi kretanja radnika, a osobito članak 48., ne mogu primjenjivati na čisto unutarnje situacije države članice, odnosno u nedostatku bilo kojeg čimbenika koji ih povezuje s nekom od situacija predviđenih pravom Zajednice.

90 Međutim, iz činjeničnog stanja koje je utvrdio sud koji je uputio zahtjev proizlazi da je J.-M. Bosman sklopio ugovor o radu s klubom iz druge države članice, s ciljem obavljanja djelatnosti na osnovi zaposlenja na državnom području te države. Time je, kao što je pravilno istaknuo, prihvatio stvarno učinjenu ponudu za zaposlenje, u smislu članka 48. stavka 3. točke (a).

91 Budući da situacija o kojoj je riječ u glavnom postupku ne može biti klasificirana kao čisto unutarnja, argument koji je iznijela UEFA treba odbiti.

**Postojanje prepreke slobodnom kretanju radnika**

92 Treba dakle provjeriti predstavljaju li pravila koja se odnose na transfere prepreke slobodnom kretanju radnika, zabranjene člankom 48. Ugovora.

93 Kao što je Sud u više navrata utvrdio, sloboda kretanja radnika jedno je od temeljnih načela Zajednice, a odredbe Ugovora koje jamče tu slobodu imaju, od završetka prijelaznog razdoblja, izravan učinak.

94 Sud je također ocijenio da skup odredaba Ugovora koje se odnose na slobodno kretanje osoba imaju za cilj olakšati, za građane Zajednice, obavljanje profesionalnih djelatnosti bilo koje prirode na teritoriju Zajednice te se suprotstavljaju mjerama koje bi mogle staviti u nepovoljniji položaj te državljane kada žele obavljati gospodarsku djelatnost na državnom području druge države članice (vidjeti presudu od 7. lipnja 1988., Stanton, 143/87, *Recueil*, str. 3877., t. 13., i presudu od 7. srpnja 1992., Singh, C-370/90, *Recueil*, str. I-4265., t. 16.).

95 U tom kontekstu državljani država članica imaju osobito pravo, koje proizlazi izravno iz Ugovora, napustiti svoju državu izvora i otići na državno područje druge države članice te tamo boraviti radi obavljanja gospodarske djelatnosti

(vidjeti, osobito, presudu od 5. veljače 1991., Roux, C-363/89, *Recueil*, str. I-273., t. 9., i gore navedenu presudu Singh, t. 17.).

96 Odredbe koje sprječavaju ili odvraćaju državljanina države članice da napusti svoju državu izvora da bi izvršavao svoje pravo na slobodno kretanje predstavljaju, stoga, prepreke toj slobodi, čak i kada se primjenjuju neovisno o državljanstvu radnika o kojima je riječ (vidjeti, također, presudu od 7. ožujka 1991., Masgio, C-10/90, *Recueil*, str. I-1119., t. 18. i 19.).

97 Osim toga, Sud je u presudi od 27. rujna 1988., Daily Mail and General Trust (81/87, *Recueil*, str. 5483., t. 16.), naveo da, iako je cilj odredaba Ugovora o slobodi poslovnog nastana posebice osigurati trgovačkim društvima i državljanima drugih država članica u državi članici prihvata jednak tretman kakav uživaju i njezini vlastiti državljani, te odredbe također zabranjuju da država članica onemogućava svojim državljanima ili društvima, koja su osnovana u skladu s njenim zakonodavstvom i obuhvaćena su definicijom iz članka 58., ostvarivanje poslovnog nastana u drugoj državi članici. Prava iz članka 52. i narednih članaka Ugovora izgubila bi svoje značenje ako bi država izvora mogla zabraniti poduzećima da napuste svoje državno područje kako bi ostvarila poslovni nastan u drugoj državi članici. Ista razmatranja primjenjuju se i u svezi s člankom 48. Ugovora, glede pravila koja ometaju slobodno kretanje državljanima država članica koji bi htjeli obavljati djelatnost na osnovi zaposlenja u drugoj državi članici.

98 Točno je da se pravila koja se odnose na transfere o kojima je riječ u glavnim postupcima primjenjuju također na transfere igrača između klubova koji pripadaju različitim nacionalnim savezima unutar iste države članice te da slična pravila uređuju transfere između klubova koji pripadaju istom nacionalnom savezu.

99 Međutim, kao što su naveli J.-M. Bosman, danska vlada, kao i nezavisni odvjetnik u točkama 209. i 210. svojeg mišljenja, ta pravila mogu ograničiti slobodno kretanje igrača koji žele obavljati svoju djelatnost u drugoj državi članici, sprječavajući ili odvraćajući ih od napuštanja njihovih klubova, čak i nakon isteka ugovora o radu koji ih vežu za te klubove.

100 Naime, navedena pravila predstavljaju prepreku slobodnom kretanju radnika jer predviđaju da profesionalni nogometaš ne može obavljati svoju djelatnost u novom klubu iz druge države članice, osim ako je taj klub platio naknadu za transfer u iznosu dogovorenom između dva kluba ili određenom sukladno pravilnicima sportskih saveza.

101 Kao što ispravno ističe nacionalni sud, na taj zaključak ne utječe okolnost da su pravila koja se odnose na transfere, koja je UEFA usvojila 1990., predviđala da gospodarski odnosi između dva kluba nemaju utjecaja na djelatnost igrača, koji može nesmetano igrati za svoj novi klub. Štoviše, novi klub ostaje obvezan platiti predmetnu naknadu pod prijetnjom sankcija, koje mogu uključivati njegovo

brisanje zbog dugova, što jednako učinkovito sprječava klub od zapošljavanja igrača koji dolazi iz kluba iz druge države članice bez plaćanja navedene naknade.

102 Ovaj zaključak ne pobija ni sudska praksa Suda, koju navode URBSFA i UEFA, koja isključuje primjenu članka 30. Ugovora na mjere koje ograničavaju ili zabranjuju određene načine prodaje pod pretpostavkom da se te odredbe primjenjuju na sve relevantne trgovce koji obavljaju djelatnost na nacionalnom području i pod pretpostavkom da na isti način utječu, pravno ili činjenično, na stavljanje u promet domaćih proizvoda i proizvoda iz drugih država članica (vidjeti presudu od 24. studenoga 1993., Keck i Mithouard, C-267/91 i C-268/91, *Recueil*, str. I-6097., t. 16.).

103 Doista, dovoljno je primijetiti da, iako se pravila o kojima je riječ u glavnom postupku primjenjuju jednako na transfere između klubova koji pripadaju različitim nacionalnim savezima unutar iste države članice i slična su pravilima koja uređuju transfere između klubova koji pripadaju istom nacionalnom savezu, ona svejedno izravno uvjetuju pristup igrača tržištu rada u drugim državama članicama i mogu sprečavati slobodno kretanje radnika. Ona se stoga ne mogu izjednačiti s pravilima koja se odnose na načine prodaje robe, za koje je u presudi Keck i Mithouard utvrđeno da ne spadaju u područje primjene članka 30. (vidjeti, također, u svezi sa slobodom pružanja usluga, presudu od 10. svibnja 1995., Alpine Investments, C-384/93, *Recueil*, str. I-1141., t. 36. do 38.).

104 Slijedom toga, pravila koja se odnose na transfere predstavljaju prepreke slobodnom kretanju radnika koje načelno zabranjuje članak 48. Ugovora. Drugi bi slučaj bio samo kada bi ta pravila slijedila legitimni cilj sukladan s Ugovorom te kad bi bila opravdana važnim razlozima u općem interesu. No, čak i u takvom slučaju, primjena navedenih pravila morala bi svejedno biti prikladna za osiguravanje ostvarivanja predmetnog cilja, a ne bi smjela prekoračiti ono što je nužno za postizanje tog cilja (vidjeti, osobito, gore navedenu presudu Kraus, točku 32., i presudu od 30. studenoga 1995., Gebhard, C-55/94, *Recueil*, str. I-4165., t. 37.).

**Postojanje opravdanjâ**

105 Kao prvo, URBSFA, UEFA, kao i francuska i talijanska vlada navele su da su pravila koja se odnose na transfere opravdana potrebom da se održi financijska i natjecateljska ravnoteža između klubova i da se podupre traženje talenata i trening mladih igrača.

106 Uzimajući u obzir društvenu važnost sportskih djelatnosti, a osobito nogometa, u Zajednici, treba priznati da su ciljevi osiguranja održavanja ravnoteže između klubova, očuvanjem određene jednakosti mogućnosti i neizvjesnosti rezultata, kao i poticanja zapošljavanja i treninga mladih igrača, legitimni.

107 Glede prvog od tih ciljeva, J.-M. Bosman je s pravom istaknuo da primjena pravila koja se odnose na transfere ne predstavlja prikladno sredstvo za osiguravanje održavanja financijske i natjecateljske ravnoteže u svijetu nogometa. Ta pravila ne sprečavaju najbogatije klubove da si osiguraju usluge najboljih igrača ni da dostupna financijska sredstva budu odlučujući čimbenik u natjecateljskom sportu i da se na taj način značajno promijeni ravnoteža između klubova.

108 Glede drugog cilja, treba priznati da su izgledi za dobivanje naknade za transfer, razvoj ili trening stvarno takve prirode da potiču nogometne klubove da traže nove talente i treniraju mlade igrače.

109 Međutim, s obzirom na to da je nemoguće sa sigurnošću predvidjeti sportsku budućnost mladih igrača i da je broj igrača koji nastave igrati profesionalno ograničen, te su naknade po svojoj prirodi uvjetne i neizvjesne te su, u svakom slučaju, nepovezane sa stvarnim troškovima koje klubovi snose za treniranje budućih profesionalnih igrača, kao i onih koji to nikad neće postati. U tim uvjetima, izgledi za dobivanje takve naknade ne mogu predstavljati odlučujući element za poticanje angažiranja i treninga mladih igrača niti primjereno sredstvo za financiranje tih djelatnosti, osobito u slučaju malih klubova.

110 Osim toga, kao što je nezavisni odvjetnik istaknuo u točki 226. svojeg mišljenja i točkama koje slijede, isti se ciljevi mogu postići najmanje jednako učinkovito pomoću drugih sredstava, koja ne sprečavaju slobodno kretanje radnika.

111 Nadalje, tvrdilo se da su pravila koja se odnose na transfere nužna da bi se zaštitila svjetska organizacija nogometa.

112 U tom smislu, treba istaknuti da taj postupak podrazumijeva primjenu tih pravila unutar Zajednice i ne utječe na odnos između nacionalnih saveza država članica i trećih zemalja. Štoviše, malo je vjerojatno da će primjena različitih pravila na transfere između klubova koji pripadaju nacionalnim savezima Zajednice i na transfere između tih klubova i onih koji su članovi nacionalnih saveza trećih zemalja uzrokovati poteškoće. Doista, kao što proizlazi iz točke 22. i 23. ove presude, pravila koja su do sada uređivala transfere u okviru nacionalnih saveza pojedinih država članica razlikuju se od onih koja se primjenjuju na međunarodnoj razini.

113 Naposljetku, argument da su navedena pravila nužna kako bi se nadoknadili troškovi koje su klubovi morali snositi da bi platili naknadu prilikom zapošljavanja svojih igrača ne može se prihvatiti, jer se njime nastoji opravdati održavanje prepreka slobodnom kretanju radnika samo na temelju činjenice da su ove prepreke u prošlosti mogle postojati.

114 Sukladno tome, odgovor na prvo pitanje jest da članak 48. Ugovora isključuje primjenu pravila koja su donijela sportska udruženja, a prema kojima se profesionalni nogometaš, državljanin države članice, po isteku ugovora s klubom,

ne može zaposliti u klubu iz druge države članice, osim ako je potonji klub platio starom klubu naknadu za transfer, razvoj ili trening.

**Tumačenje članka 48. Ugovora glede klauzula državljanstva**

115 Svojim drugim pitanjem, nacionalni sud u bitnom pita protivi li se članak 48. Ugovora primjeni pravila koja su donijela sportska udruženja, u skladu s kojima nogometni klubovi mogu, za natjecateljske utakmice koje ta udruženja organiziraju, uvrstiti u momčad samo ograničeni broj profesionalnih igrača, državljana drugih država članica.

**Postojanje prepreka slobodnom kretanju radnika**

116 Kao što je Sud utvrdio u točki 87. ove presude, članak 48. Ugovora primjenjuje se na pravila koja su donijela sportska udruženja, koja utvrđuju uvjete obavljanja djelatnosti profesionalnih sportaša na osnovi zaposlenja. Stoga treba ispitati predstavljaju li klauzule državljanstva prepreku slobodnom kretanju radnika, zabranjenu člankom 48.

117 Članak 48. stavak 2. izričito određuje da slobodno kretanje radnika podrazumijeva ukidanje svake diskriminacije, temeljene na državljanstvu, između radnika država članica u svezi sa zapošljavanjem, plaćom i uvjetima rada.

118 Ta je odredba provedena posebice člankom 4. Uredbe Vijeća (EEZ) br. 1612/68 od 15. listopada 1968. o slobodi kretanja radnika u Zajednici (SL L 257, str. 2.), u skladu s kojom se zakonski, podzakonski i upravni propisi država članica, koji ograničavaju, po broju ili postotku, zapošljavanje stranih državljana u poduzeću, grani djelatnosti, regiji ili na nacionalnoj razini, ne primjenjuju na državljane drugih država članica.

119 Isto načelo primjenjuje se na klauzule sadržane u propisima sportskih udruženja koje ograničavaju pravo državljanima drugih država članica da sudjeluju kao profesionalni igrači u nogometnim utakmicama (vidjeti gore navedenu presudu Dona, t. 19.).

120 U tom je pogledu nebitna činjenica da se te klauzule ne odnose na zapošljavanje tih igrača, koje nije ograničeno, nego ograničavaju mogućnost klubova da ih uvrste u momčad u službenoj utakmici. Budući da je sudjelovanje u takvim utakmicama bitna svrha djelatnosti profesionalnog igrača, jasno je da pravilo koje to sudjelovanje ograničava, ograničava i izglede za zapošljavanje odnosnog igrača.

**Postojanje opravdanja**

121 Budući da je utvrđena prepreka, treba ispitati može li se ona opravdati na temelju članka 48. Ugovora.

122 URBSFA, UEFA te njemačka, francuska i talijanska Vlada tvrde da su klauzule državljanstva opravdane neekonomskim razlozima, koji se odnose samo na sport kao takav.

123 Naime, one služe, kao prvo, za održavanje tradicionalne veze između svakog kluba i njegove države, što ima veliki značaj za poistovjećivanje javnosti s njenom omiljenom momčadi i osigurava da klubovi koji sudjeluju u međunarodnim natjecanjima doista zastupaju svoju zemlju.

124 Kao drugo, te su klauzule nužne za stvaranje dovoljno velikog fonda igrača, potrebnog da se nacionalnim reprezentacijama omogući uvrštavanje vrhunskih igrača na sve pozicije u momčadi.

125 Kao treće, one pomažu u održavanju natjecateljske ravnoteže između klubova, sprečavajući najbogatije od njih da osiguraju za sebe usluge najboljih igrača.

126 Naposljetku, UEFA ističe da je pravilo „3 + 2“ razvijeno u suradnji s Komisijom i mora se redovito revidirati, u skladu s razvojem politike Zajednice.

127 Glede toga treba podsjetiti da je Sud u gore navedenoj presudi Donà, točkama 14. i 15. utvrdio da odredbe Ugovora o slobodnom kretanju osoba nisu u suprotnosti s propisima ili praksom kojima se pojedinim stranim igračima iz neekonomskih razloga ne dopušta nastup na pojedinim utakmicama, a koji su povezani s posebnom prirodom i kontekstom tih utakmica i odnose se, dakle, samo na sport kao takav, kao što su utakmice između nacionalnih reprezentacija različitih zemalja. Sud je, međutim, naglasio da takvo ograničenje područja primjene predmetnih odredaba mora ostati ograničeno na svoj pravi cilj.

128 U ovom se slučaju klauzule državljanstva ne odnose na specifične utakmice između nacionalnih reprezentacija država, nego se primjenjuju na sve službene utakmice između klubova i, stoga, na bit djelatnosti profesionalnih igrača.

129 U tim se okolnostima klauzule državljanstva ne može smatrati sukladnima članku 48. Ugovora, jer bi u suprotnom ta odredba bila lišena svog korisnog učinka pa bi temeljno pravo na slobodan pristup zaposlenju, koje Ugovor pojedinačno daje svim radnicima Zajednice, bilo zanijekano (vidjeti, u svezi s ovom zadnjom točkom, presudu od 15. listopada 1987., Heylens, 222/86, *Recueil*, str. 4097., t. 14.).

130 Nijedan od argumenata koje su iznijela sportska udruženja i vlade koje su podnijele očitovanja ne pobija takav zaključak.

131 Kao prvo, treba napomenuti da se veza između nogometnog kluba i države članice u kojoj je osnovan ne može smatrati kao više svojstvena sportskoj djelatnosti nego veza između tog kluba i njegove gradske četvrti, grada ili regije, ili u slučaju Ujedinjene Kraljevine, područja koje pokriva svaki od četiri saveza. Iako se u nacionalnim prvenstvima međusobno natječu klubovi iz različitih regija, gradova ili gradskih četvrti, nijedno pravilo ne ograničava pravo klubova da za te utakmice u momčad uvrste igrače koji potječu iz drugih regija, gradova ili gradskih četvrti.

132 Osim toga, u međunarodnim je natjecanjima sudjelovanje ograničeno na klubove koji su postigli određene sportske rezultate u svojim zemljama, a da se državljanstvu njihovih igrača pritom ne pridaje poseban značaj.

133 Kao drugo, treba napomenuti da, iako nacionalne reprezentacije moraju biti sastavljene od igrača koji imaju državljanstvo odnosne zemlje, ti igrači ne moraju nužno igrati za klubove iz te države. Osim toga, na temelju propisa sportskih udruženja, klubovi koji zapošljavaju strane igrače obvezni su dopustiti im da sudjeluju u određenim utakmicama nacionalne reprezentacije svoje države.

134 Nadalje, iako slobodno kretanje radnika, kojime se tržište rada jedne države članice otvara državljanima drugih država članica, smanjuje mogućnosti zapošljavanja za radnike na državnom području države njihovog državljanstva, ono nasuprot tome otvara nove mogućnosti zapošljavanja za te iste radnike u drugim državama članicama. Ta se razmatranja očito primjenjuju i na profesionalne nogometaše.

135 Kao treće, glede održavanja natjecateljske ravnoteže, treba napomenuti da klauzule državljanstva, koje sprečavaju najbogatije klubove da zaposle najbolje strane igrače, nisu dostatne za postizanje tog cilja jer ne postoji pravilo koje tim klubovima ograničava mogućnost da zaposle najbolje domaće igrače, čime se u istoj mjeri narušava ta ravnoteža.

136 Naposljetku, glede argumenta koji se odnosi na sudjelovanje Komisije u razvoju pravila „3 + 2“, treba podsjetiti da Komisija, osim slučajeva u kojima su joj takve ovlasti izričito dodijeljene, nije ovlaštena davati jamstva koja se odnose na usklađenost određenog postupanja s Ugovorom (vidjeti, također, presudu od 27. svibnja 1981., Essevi Salengo, 142/80 i 143/80, *Recueil*, str. 1413., t. 16.). Ona ni u kojem slučaju nema ovlast odobriti postupanja koja su u suprotnosti s Ugovorom.

137 Iz navedenog proizlazi da se članak 48. Ugovora protivi primjeni pravila koja su donijela sportska udruženja prema kojima, u utakmicama u sklopu natjecanja koja ona organiziraju, nogometni klubovi mogu uvrstiti u momčad samo ograničen broj profesionalnih igrača, državljana drugih država članica.

**Tumačenje članaka 85. i 86. Ugovora**

138 Budući da su obje vrste pravila iz prethodnih pitanja protivne članku 48., nije potrebno donijeti odluku glede tumačenja članaka 85. i 86. Ugovora.

**Vremenski učinci ove presude**

139 U svojim pisanim i usmenim očitovanjima UEFA i URBSFA skrenule su Sudu pozornost na ozbiljne posljedice koje bi mogle proizaći iz njegove presude za organizaciju nogometa u cjelini, u slučaju da utvrdi da pravila koja se odnose na transfere i klauzule državljanstva nisu u skladu s Ugovorom.

140 J.-M. Bosman je naveo da takvo rješenje nije neophodno te je ukazao na mogućnost Suda da ograniči vremenske učinke svoje presude glede pravila koja se odnose na transfere.

141 U skladu s ustaljenom sudskom praksom, tumačenje pravila prava Zajednice, koje Sud daje prilikom izvršavanja nadležnosti koja mu je dodijeljena člankom 177. Ugovora, razjašnjava i, kada je potrebno, definira značenje i doseg tog pravila, kako ga se mora ili bi ga se moralo razumjeti i primijeniti od trenutka njegovog stupanja na snagu. Iz toga proizlazi da sudovi tako tumačeno pravilo mogu i moraju primijeniti čak i na pravne odnose nastale i zasnovane prije donošenja presude kojom je odlučeno o zahtjevu za tumačenje, ukoliko su ispunjeni uvjeti za podnošenje tužbe nadležnim sudovima u svezi s primjenom navedenog pravila (vidjeti, osobito, presudu od 2. veljače 1988., Blaizot, 24/86, *Recueil*, str. 379., t. 27.).

142 Sud samo iznimno može, primjenom općeg načela pravne sigurnosti svojstvenog pravnom poretku Zajednice, odlučiti ograničiti svim zainteresiranim osobama mogućnost pozivanja na odredbu koju je protumačio s ciljem da se ne dovedu u pitanje pravni odnosi utvrđeni u dobroj vjeri. Takvo ograničenje može dopustiti samo Sud, u istoj presudi u kojoj odlučuje o zatraženom tumačenju (vidjeti, osobito, gore navedene presude Blaizot, t. 8., i Legros i dr., t. 30.).

143 U ovom su predmetu posebnosti pravila koje su donijela sportska udruženja za transfere igrača između klubova različitih država članica i okolnost da su se ista ili slična pravila primjenjivala na transfere između klubova koji pripadaju istom nacionalnom savezu, kao i na transfere između klubova koji pripadaju različitim nacionalnim savezima unutar iste države članice, mogle stvoriti stanje nesigurnosti glede usklađenosti navedenih pravila s pravom Zajednice.

144 U tim okolnostima, prevladavajući razlozi pravne sigurnosti protive se tome da se dovode u pitanje pravne situacije čiji su učinci već iscrpljeni u prošlosti. Treba, međutim, učiniti iznimku za osobe koje su pravodobno poduzele pravodobne mjere za zaštitu svojih prava. Naposljetku, treba pojasniti da se ograničavanje učinaka navedenog tumačenja može prihvatiti samo za naknade za transfer,

trening ili razvoj koje su na dan donošenja ove presude već plaćene ili se još uvijek duguju radi izvršenja obveza nastalih prije tog datuma.

145 Treba stoga utvrditi da se na izravan učinak članka 48. Ugovora nije moguće pozivati u prilog zahtjevima koji se odnose na naknadu za transfer, trening ili razvoj koja je na dan donošenja ove presude već bila plaćena ili se još uvijek duguje radi izvršenja obveze nastale prije tog datuma, uz iznimku stranaka koje su prije tog datuma pokrenule sudski postupak ili podnijele istovrijedan zahtjev u skladu s nacionalnim pravom.

146 Nasuprot tome, vremensko ograničenje učinaka ove presude ne može se prihvatiti glede klauzula državljanstva. U skladu s gore navedenim presudama Walrave i Dona, stranke nisu mogle razumno smatrati da je diskriminacija koja proizlazi iz tih klauzula u skladu s člankom 48. Ugovora.

**Troškovi**

147 Troškovi danske, njemačke, francuske i talijanske vlade te Komisije Europskih zajednica, koje su podnijele očitovanja Sudu, ne nadoknađuju se. Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka.

Slijedom navedenog,

SUD

razmotrivši pitanja koja mu je presudom od 1. listopada 1993. uputio Cour d'appel u Liègeu, odlučuje:

**1. Članak 48. Ugovora protivi se primjeni pravila sportskih udruženja, sukladno kojima profesionalnog nogometaša, državljanina jedne države članice, po isteku ugovora s jednim klubom klub iz druge države članice može zaposliti samo ako starom klubu plati naknadu za transfer, trening ili razvoj.**

**2. Članak 48. Ugovora protivi se primjeni pravila koja su donijela sportska udruženja, u skladu s kojima nogometni klubovi mogu, za natjecateljske utakmice koje ta udruženja organiziraju, uvrstiti u momčad samo ograničen broj profesionalnih igrača, državljana drugih država članica.**

**3. Na izravan učinak članka 48. Ugovora nije se moguće pozivati u prilog zahtjevima koji se odnose na naknadu za transfer, trening ili razvoj koja je na dan donošenja ove presude već bila plaćena ili se još uvijek duguje radi izvršenja obveze nastale prije tog datuma, uz iznimku**

**stranaka koje su prije tog datuma pokrenule sudski postupak ili podnijele istovrijedan zahtjev u skladu s nacionalnim pravom.**

Rodríguez Iglesias Kakouris Edward Hirsch

Mancini Moitinho de Almeida Kapteyn

Gulmann Murray Jann Ragnemalm

Objavljeno na javnoj raspravi u Luxembourgu 15. prosinca 1995.

Tajnik Predsjednik

R. Grass G. C. Rodríguez Iglesias